

Delplan 2

FORSKNINGSPLAN

NORSK BORGSENER 2020-2024

Cecilia Gustavsen, 26.08.20

Sammendrag

Forskningen ved Norsk Borgsenter har som mål å understøtte VEMUs samfunnsoppdrag, og bidra til kunnskapsdannelse. Forskning knyttet til Castrum Tunsbergis vil være sentral i den første perioden 2020-2024. Forskningsvirksomheten skal organiseres som prosjekter og integreres i de andre planene i Norsk Borgsenterets regi.

Overordnede mål

Norsk Borgsenter skal drive og legge til rette for forskning av høy kvalitet. Ny kunnskap skal utvikles i egen regi og i samarbeid med andre nasjonale og internasjonale institusjoner. Forskningen skal stimulere og utvikle et tverrfaglig forskningsmiljø nasjonalt og internasjonalt. Norsk Borgsenter skal oppnå status som en anerkjent forskningsinstitusjon og kunnskapsressurs i norsk og skandinavisk sammenheng. Forskningen skal til enhver tid være aktuell og sikre Norsk Borgsenterets fremtidige livsberettigelse. For å nå dette overordnede målet vil publisering, forskningsbasert formidling, og kompetanseheving være viktig å etterstrebe. Følgende utvalgte tiltak iverksettes i perioden 2020-2024:

To konferanser som skal resultere i to bokpublikasjoner

Synliggjøring av Norsk Borgsenterets forskningsambisjoner og ansvar som et nasjonalt kompetansesenter for norske middelalderborger gjøres blant annet gjennom å arrangere fagkonferanser. Konferansene skal resultere i to fagfelleverderte publikasjoner, og de skal åpne for videre samarbeid nasjonalt og internasjonalt.

Opprettelse av en Professor II-stilling (20%) i perioden 2021-2024

Å ansette en Professor II vil være en nødvendig forutsetning for å kunne gjennomføre Norsk Borgsenterets forskningsmål i perioden 2020-2024.

Systematisere all dokumentasjon om borgen på Slottsfjellet

Opprette en prosjektstilling på minimum 3 måneder for å kunne gjennomgå hele undersøkelsesmateriale på Slottsfjellet samt annen dokumentasjon. En slik gjennomgang kan danne grunnlaget for mindre arkeologiske undersøkelser, noe som også vil lønne seg i et formidlingsperspektiv

Opprette «Norsk Borgsenterets kunnskapsbank og forskernettverk»

Norsk Borgsenter oppretter en hjemmeside hvor man blant annet kan klikke på fanen «Kunnskapsbank». I Norsk Borgsenterets kunnskapsbank er det mulig for forskere og andre fagfolk å legge inn relevant forskning og informasjon om middelalderborger i Norge. Kunnskapsbanken skal til enhver tid være oppdatert og kvalitetssikres av Norsk Borgsenter. Innholdet i kunnskapsbanken er systematisert etter relevante borganlegg.

Forskningsbasert utstilling i 2021

Norsk Borgsenter skal formelt åpnes i mai 2021 i forbindelse med Tønsbergs store byjubileum. Borgsenteret åpnes med en ny utstilling som tar for seg konge- og dronningmakt og livet på borgen. Utstillingen vil også inneholde informasjon om Norsk Borgsenter. Status for norsk borgforskning, samarbeidspartnere og fremtidig arbeid vil presenteres og diskuteres.

Forskningsgravninger på Slottsfjellet

Fra sommeren 2022 er det aktuelt å gjennomføre små prøveutgravninger med publikumsformidling i samarbeid med Riksantikvaren (RA), Kulturhistorisk museum (KHM) og Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU).

Innholdsfortegnelse

1. Innledning

2. Forankring

3. Mål for forskningen i perioden 2020-2024

4. Tiltak og aktiviteter for å nå målene

4.1. To konferanser som skal resultere i to bokpublikasjoner

(i) Konferanse 1 i begynnelsen av 2022 og bokprosjekt I

(ii) Konferanse 2 i 2024 og bokprosjekt II

4.2. Opprettelse av Professor II-stilling (20%) i perioden 2021-2024

4.3. Systematisere all dokumentasjon om borgen på Slottsfjellet

4.4. Opprette «Norsk Borgsenterers kunnskapsbank»

4.5. Opprette «Norsk Borgsenterers forskernettverk»

4.6. Forskningsbasert utstilling i 2021

4.7. Forskningsgravninger på Slottsfjellet

4.8. Deltagelse på konferanser og være synlige i forskningsmiljøet

5. Forskergruppe og faglige samarbeidspartnere

1. Innledning

Norsk Borgsenter skal etableres i Vestfoldmuseene IKS (VEMU)¹, og lokaliseres på Slottsfjellsmuseet i Tønsberg. Senteret har som hovedoppgave å drive forskning og formidling knyttet til Norges middelalderborger. Norsk Borgsenter skal være utadrettet og samhandlende med blant annet nasjonale og internasjonale museer, forskningsinstitusjoner og universiteter. Målet er å bli en attraksjon av lokal, nasjonal og internasjonal karakter. For å lykkes med dette arbeidet, må en solid forskningsplan ligge i bunnen som fundament for formidling, attraksjonsutvikling og nettverksbygging med fagmiljøer nasjonalt og internasjonalt. Tunsberghus (Castrum Tunsbergis), et av Nordens største borganlegg fra middelalderen, ligger i umiddelbar nærhet til Slottsfjellsmuseet og utgjør således et viktig utgangspunkt for Norsk Borgsenter. Tunsberghus vil derfor danne et naturlig fokus i Norsk Borgsenterets forskningsplan for perioden 2020-2024.

2. Forankring

Som en del av VEMU, inngår Norsk Borgsenterets forskningsplan i VEMUs overordnede forskningsplan. I VEMU er forskning og annen kunnskapsutvikling knyttet opp mot avdelingenes fagområder og henger nært sammen med øvrige oppgaver innen samling, bevaring og formidling. Overordnede føringer for virksomheten er nedfelt i «Strategisk plan 2020-2024». Her kan vi blant annet lese at VEMUs formål og samfunnsoppdrag er å dokumentere, *forske i*, og formidle kunst- og kulturarv lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

Mål og rammer for VEMUs kunnskapsproduksjon er formulert i selskapsavtalens formålsparagraf (§4) og institusjonens forskningsansvar er tydelig nedfelt i «Strategisk plan 2020-2024», hvor Norsk Borgsenterets forskningsplan er forankret. I tillegg er «Strategisk kultur- og idrettsplan for Vestfold 2019-2022» utarbeidet av Vestfold og Telemark fylkeskommune (Vestfoldmuseenes største eier) en premissgiver. Det er også Stortingsmelding nr. 49, «Framtidas museum». Her understrekes det at de fire f'ene – forskning, formidling, forvaltning og fornying – skal ligge til grunn for all museumsvirksomhet. I Stortingsmelding nr. 22, den såkalte ABM-meldingen, fokuseres det på å styrke forskningen i museene, fordi kunnskapsoppbygging og forskning er grunnleggende vilkår for at museene skal kunne drive meningsfull formidlingsvirksomhet. I Stortingsmelding nr. 48 leser vi likeledes at museenes formidling skal være tuftet på et faglig grunnlag, som er etablert gjennom egen forskning.

Et av Vestfoldmuseenes hovedoppdrag er å være en samfunnsaktør. Norsk Borgsenter, som en del Vestfoldmuseene, skal være en samfunnsinstitusjon som er i dialog med omverdenen. Forskning er selve grunnlaget for formidlingen og for at Norsk Borgsenter skal oppfylle sin funksjon som samfunnsrelevant institusjon.

¹ Vestfoldmuseene interkommunale selskap

3. Mål for forskningen i perioden 2020-2024

Forskningen ved Norsk Borgsenter har som mål å understøtte VEMUs samfunnsoppdrag, og bidra til kunnskapsdannelse. Forskning knyttet til Tunsberghus vil være sentral i den første perioden 2020-2024. Forskningsvirksomheten skal organiseres som prosjekter og integreres i de andre planene i Norsk Borgsenterets regi.

- **Overordnet mål**

Norsk Borgsenter skal drive og legge til rette for forskning. Ny kunnskap skal utvikles i egen regi og i samarbeid med andre nasjonale og internasjonale institusjoner. Forskningen skal stimulere og utvikle et tverrfaglig forskningsmiljø nasjonalt og internasjonalt. Norsk Borgsenter skal oppnå status som en anerkjent forskningsinstitusjon og kunnskapsressurs i norsk og skandinavisk sammenheng. Forskningen skal til enhver tid være aktuell og sikre Norsk Borgsenterets fremtidige livsberettigelse.

(i) Fagfelleverderte publikasjoner

Forskningen skal lede til fagfelleverderte publikasjoner på både nivå 1 og 2. Med tanke på publikasjoner er de konkrete målene for perioden 2020-2024 følgende:

(1) Bokprosjekt I: Ferdigstilt til publisering ultimo 2024

Dette bokprosjektet er på norsk/nordisk og skal være klart til publisering i et anerkjent norsk forlag med fagfellevurdering mot slutten av 2024, og det skal være et resultat av inviterte bidrag til Norsk Borgsenterets første konferanse i 2022 (Se del 4.1). I tillegg til fysisk publikasjon skal boken også utgis som 'open access'.

(2) Bokprosjekt II

Dette bokprosjektet skal være en internasjonal publikasjon på engelsk med bidrag fra inviterte forskere både fra Norge og andre land. Publikasjonen skal være et resultat av bidrag til Norsk Borgsenterets andre konferanse i 2024 (Se del 4.1). Dette bokprosjektet skal være klart til publisering i neste forskningsperiode.

(3) Temanummer i nasjonalt fagtidsskrift: «Status for norsk borgforskning»

En annen mulighet som skal vurderes i løpet av forprosjektet er hvorvidt det kan la seg gjøre å lage et temanummer i et nasjonalt arkeologisk og/eller historisk tidsskrift i forbindelse med etablering av Norsk Borgsenter. Her kan temaet være status for norsk borgforskning. Professor II eller en av de andre forskerne i Norsk Borgsenterets forskningsgruppe kan inviteres til å være gjesteredaktør.

(ii) Forskningsbasert formidling

Norsk Borgsenter skal drive og legge til rette for forskning som er relevant for å utvikle senterets utstillings- og formidlingsprogram. Forskingen skal synliggjøres gjennom formidlingsprosjekter som blant annet utstillinger, utgravninger, publikasjoner og digitale metoder.

(iii) Kompetanseheving

Norsk Borgsenter skal drive og legge til rette for forskning som skal styrke kompetansen til de ansatte ved senteret. Målet er å stimulere til egen forskning og heve kompetansen til ansatte både ved borgsenteret og Vestfoldmuseene forøvrig. VEMUs ansatte skal bidra som forfattere i Norsk Borgsenterets fagfelleverderte publikasjoner og i andre publiseringskanaler. Forskningsvirksomheten skal stimulere og utvikle tverrfaglig samarbeid og prosjekter innad i VEMU.

4. Tiltak og aktiviteter for å nå målene

Følgende tiltak skal gjennomføres for å nå Norsk Borgsenterets mål for perioden 2020-2024:

4.1. To konferanser som skal resultere i to bokpublikasjoner

Synliggjøring av Norsk Borgsenterets forskningsambisjoner og ansvar som et nasjonalt kompetansesenter for norske middelalderborger gjøres blant annet gjennom å arrangere fagkonferanser. Konferansene skal resultere i to fagfelleverderte publikasjoner, og de skal åpne for videre samarbeid nasjonalt og internasjonalt.

(i) Konferanse 1 i begynnelsen av 2022 og bokprosjekt 1

Det skal arrangeres en konferanse tidlig i 2022, hvor inviterte bidragsytere fra Skandinavia, deriblant Danmarks Borgcenter, presenterer sine 'work in progress' som skal ende i en fagfelleverdert publikasjon. Forskerne er med andre ord invitert til å skrive et utkast til et kapittel som skal inngå i Norsk borgsenterets første bokprosjekt. Fagfolk fra ulike fagområder deltar her. Tunsberghus i et komparativt perspektiv vil utgjøre det overordnede temaet til konferansen. De komparative analysene kan blant annet dreie seg om arkitektur, administrasjon, kongemakt, samt forholdet mellom borgen og omlandet. Vi vil arbeide videre med avgrensning av forskningsområder og hvordan både historie og arkeologi og skjæringspunktet mellom de to fagene kan finne en fellesnevner å jobbe ut fra. Tema vil avgrenses til middelalderens riksborger i første omgang. (En slik avgrensning kan danne et grunnlag for videre forskning i 2024-2028 som da kan omhandle små tårn, bispeborger og andre middelalderske borganlegg).

Denne konferansen vil holdes lukket for publikum slik at det blir rikelig anledning til diskusjon. Mens konferansen pågår, kan imidlertid publikum inviteres til to-tre åpne foredrag og få et innblikk i hva som diskuteres.

(ii) Konferanse 2 og bokprosjekt II

Det skal arrangeres en internasjonal konferanse i 2024, hvor vi inviterer noen stjerner utenfra, for eksempel fra Frankrike og England. På denne konferansen kan tema være mer åpent og legge grunnlaget for å diskutere forskningsområder som bør belyses i fremtiden. Konferansen vil resultere i et bokmanuskript som skal publiseres på et internasjonalt forlag på nivå 2 i løpet av den neste forskningsperioden.

4.2. Opprettelse av en Professor II-stilling (20%) i perioden 2021-2024

Å ansette en Professor II vil være en nødvendig forutsetning for å kunne gjennomføre Norsk Borgsenterets forskningsmål i perioden 2020-2024.

- Professor II skal hjelpe til med å definere forskningsområder, holde kontakt mot forskningsmiljøet, arrangere konferanser og ha kontakt inn mot forlag.
- Professor II skal være redaktør av fagfelleverdert publikasjon sammen med prosjektleder og skal kvalitetssikre forskningsproduksjonen i tilknytning til senteret.
- Professor II skal være til hjelp for prosjektleder med å holde seg oppdatert på aktuell forskning.
- Professor II skal bidra til å presentere Norsk Borgsenter utad, også i media, noe som vil understøtte og bygge opp om Norsk Borgsenterets ry og status, som en faglig seriøs institusjon nasjonalt og internasjonalt.

Det er en stor fordel om Professor II kan hentes fra Universitetet i Sørøst-Norge (USN), da fysisk nærhet til Slottsfjellsmuseet muliggjør møtevirksomhet, i perioder tett samarbeid og mulighet for deltakelse i media.

4.3. Systematisere all dokumentasjon om borgen på Slottsfjellet

Opprette en prosjektstilling på minimum 3 måneder for å kunne gjennomgå hele undersøkelsesmateriale på Slottsfjellet samt annen dokumentasjon. En slik gjennomgang kan danne grunnlaget for fremtidige og målrettede arkeologiske undersøkelser, noe som også vil lønne seg i et formidlingsperspektiv. Det som finnes av utgravningsrapporter, dagbøker og annet arkivmateriale digitaliseres og legges inn i en kunnskapsbank som er tilgjengelig for alle (Se også del 4.4). Metodikken som brukes på innsamling av dokumentasjon og digitalisering kan overføres til andre borganlegg.

Det betydelige utgravingsmateriale fra eldre undersøkelser, både bygningsrester og gjenstander, må systematiseres og publiseres, for eksempel som bind III i serien «Norske kongeborger», der bind I (Gerhard Fischer 1950) er en generell oversikt og bind II (Gerhard Fischer 1980) behandler undersøkelsene på Bergenhus med Håkonshallen og Rosenkrantzårnet.

4.4. Opprette «Norsk Borgsenterers kunnskapsbank»

Norsk Borgsenter oppretter en tydelig fane på Vestfoldmuseene IKS' nettside som fører til Norsk Borgsenterers hjemmeside. Her kan man blant annet klikke på fanen «Kunnskapsbank». I Norsk Borgsenterers kunnskapsbank er det mulig for forskere og andre fagfolk å legge inn relevant forskning og informasjon om middelalderborgenlegg i Norge. Kunnskapsbanken skal til enhver tid være oppdatert og kvalitetssikret av Norsk Borgsenter.

4.5. Opprette «Norsk borgsenterers forskernettverk»

På Norsk Borgsenterers hjemmeside bør det også opprettes en fane som heter «Forskergruppe» eller «Forskernettverk», hvor forskere kan legge ut sin profil. Profilen kan inneholde informasjon om forskningsinteresser og pågående forskningsprosjekter, som er relevant for borgsenteret. Denne informasjonen kan benyttes av publikum, men også av forskere som et faglig nettverk og sted for kompetanseheving.

4.6. Ny utstilling i 2021

Norsk Borgsenter skal formelt åpnes i mai 2021 i forbindelse med Tønsbergs store byjubileum. Borgsenteret åpnes med en ny utstilling som tar for seg Norges middelalderborger. Utstillingen vil også inneholde informasjon om Norsk Borgsenter. Status for norsk borgforskning, samarbeidspartnere og fremtidig arbeid vil presenteres og diskuteres.

4.7. Forskningsgravninger på Slottsfjellet

Fra sommeren 2022 er det aktuelt å gjennomføre små prøveutgravninger med publikumsformidling i samarbeid med Riksantikvaren (RA), Kulturhistorisk museum (KHM) og Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU). Etter gjennomgangen av materialet som er nevnt i del 4.3, vil det komme tydelig fram hvilke områder på Slottsfjellsplatået som kan egne seg for gravning, både i et forsknings- og publikumsperspektiv. Det er særlig området innenfor den indre ringmuren som er interessant. Er det visse murer vi kan følge som ikke tidligere er dokumentert? Finnes det fremdeles kulturlag som er intakte? Dette er bare noen av mange problemstillinger å ta tak i. Er det mulig å sette funn fra Fischers utgravninger på 20- og 30-tallet i en ny kontekst? Verifisering eller falsifisering av tidligere fremsatte hypoteser og teorier blir aktuelt her.

Et utgravningsprosjekt vil være et stort foretak som vil tiltrekke seg et stort publikum. Publikum eller skoleelever kan involveres i solding av løsmasser (under oppsyn) og få daglige omvisninger. Representanter fra KHM (funnansvarlige) er til stede. Slike gravninger bidrar til å forankre prosjektet lokalt og skape eierskap og identitet til borganlegget og Norsk Borgsenter. Gravningene og omvisningene kan strømmes og blant annet legges ut på YouTube, på egen blogg på Norsk Borgsenterers og NIKUs hjemmeside, samt i lokale og riksdekkende medier. Resultatene fra utgravningene publiseres fortløpende og samles til sist i en publikasjon. Denne typen utgravning med tilhørende formidling kan også utgjøre et utgangspunkt for lignende utgravningsopplegg på andre borganlegg.

4.8. Deltagelse på kompetansehevende konferanser og være synlige i forskningsmiljøet

Norsk Borgsenter må delta og være til stede på internasjonale konferanser som behandler tema rundt borger og borganlegg. Château Gaillard-konferansen, som arrangeres annethvert år i ulike land, er en av Europas viktigste konferanser for borgforskning. The Association of Castles and Museums around the Baltic Sea (Castella Maris Baltici) og det danske Magt, Borg og Landskab som årlig arrangerer «Borgforskerforum», er andre aktuelle konferanser å delta på sammen med Castles Study Group i England. Tønsberg bør kunne stå som vertskap for en av disse konferansene. I Norge bør MAiN (Middelalderarkeologi i Norge) og NAM (Norsk arkeologmøte) være viktige plattformer å synliggjøre Norsk Borgsenter på. Nettverk for middelalderhistorikere, som Collegium mediaevale, er også viktige arenaer. Bygge nettverk, oppdatere seg og aktivt bygge kompetanse er vesentlige tiltak.

5. Forskergruppe og faglige samarbeidspartnere

Fram til dags dato har Norsk Borgsenter knyttet til seg betydelige ressurser i form av erfarne forskere og fagfolk lokalt, regionalt og nasjonalt. Følgende personer har skriftlig inngått et formelt samarbeid med Norsk Borgsenter som deltakere i referanse- og forskergrupper:

- Tom Andersen (Konservator ved Forsvarsmuseet)
- Knut Arstad (Førsteamanuensis i historie ved Forsvarsmuseet)
- Bjørn Bandlien (Professor i historie ved Universitetet i Sørøst-Norge)
- Fredrik Bjønnes (Historiker/konsulent ved Midgard vikingsenter, VEMU)
- Øystein Ekroll (Arkeolog/forsker ved Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider)
- Cathrine S. Engebretsen (Arkeolog/rådgiver ved Vestfold og Telemark fylkeskommune)
- Heming Hagen (Arkeolog/rådgiver ved Byantikvaren i Bergen)
- Alf Tore Hommedal (Førsteamanuensis i arkeologi ved Universitetet i Bergen)
- Hanne E. Jordahl (Arkeolog/kontorleder for Norsk institutt for kulturminneforskning, Tønsberg)
- Torbjørn Melle (Arkeolog/rådgiver ved Byantikvaren i Bergen)
- Regin Meyer (Arkeolog og forsker ved NIKU, Oslo)
- Erik Opsahl (Professor i historie ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet)
- Kristian Reinfjord (Konservator NMF og stipendiat i kunsthistorie ved Anno Museum/Universitetet i Bergen)
- Jens Rytter (Arkeolog/seniorrådgiver ved Riksantikvaren, Tønsberg)

Referanse- og forskergruppa har bidratt med innspill til denne forskningsplanen samt deltatt på en heldagsworkshop på Slottsfjellsmuseet i Tønsberg 30. januar 2020. Her ble deres innspill diskutert.

I skrivende stund arbeides det med å oppsøke flere aktuelle samarbeidspartnere i utlandet med vekt på borgforskningsmiljøet i Danmark og Sverige i første omgang.

